

Nr 173

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark; given Stockholms slott den 23 oktober 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Ingemund Bengtsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa begränsade intrång i Stora Sjöfallets nationalpark för att göra det möjligt att reglera Autajaure och bygga Ritsems kraftstation.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 23 oktober 1970.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bengtsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *intrång i Stora Sjöfallets nationalpark* och anför.

Inledning

I skrivelse den 15 december 1969 har *statens vattenfallsverk* hemställt om Kungl. Maj:ts tillstånd att — för reglering av Autajaure och byggande av Ritsems kraftstation inom Gällivare kommun, Norrbottens län — få göra vissa intrång i Stora Sjöfallets nationalpark m. m. Efter remiss har yttranden över skrivelsen avgetts av chefen för försvarsstaben, statens vägverk, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen efter hörande av rennäringsnämnden och lantbruksnämnden i Norrbottens län, fiskeristyrelsen efter hörande av vederbörande fiskeriintendent, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, domänverket, Sveriges geologiska undersökning (SGU), länsstyrelsen i Norrbottens län efter hörande av vederbörande förste konsulent inom lappväsendet och lappbyar samt Gällivare kommun och länsorganet för vattenkraftsfrågor, Svenska samernas riksförbund och Svenska turistföreningen.

Tidigare intrång i Stora Sjöfallets nationalpark

Stora Sjöfallets nationalpark avsattes genom riksdagsbeslut år 1909 i syfte att bevara ett högnordiskt fjällandskap i naturligt tillstånd. Nationalparken är belägen kring Stora Lule älvs övre lopp och omfattar bl. a. delar av sjöarna Satisjaure, Kakerjaure, Pätsatj, Teusajaure, Suorkejaure, Autajaure

och de s. k. Suorvasjöarna samt delar av älven Vietasjåkk. Nationalparkens areal var ursprungligen ca 1 500 km². Ett större område omfattande främst Suorvasjöarna undantogs emellertid från parken år 1919 för att möjliggöra reglering av dessa sjöar.

Suorvasjöarna har hittills varit föremål för tre regleringar efter tillstånd av vederbörande vattendomstol åren 1927, 1939 och 1963. År 1966 lämnades medgivande till ytterligare en reglering.

I samband med tredje suorvaregleringen och regleringen av Satisjaure medgav 1962 års riksdag (prop. 1962: 126, JoU 17, rskr 200) vissa intrång i nationalparken, dock utan att parkens gränser tills vidare ändrades. Samtidigt bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att medge intrång i nationalparken för en kraftstation och därmed sammanhängande till- och avloppsleder m. m. vid Vietasjokk. I samband med fjärde suorvaregleringen bemyndigade 1966 års riksdag (prop. 1966: 152, JoU 28, rskr 355) Kungl. Maj:t att medge det intrång i nationalparken som skulle föranledas av regleringen.

Till följd av utbrytningen år 1919 och senare intrång har ca 215 km² av nationalparken tagits i anspråk. Övervägande delen därav utgörs av vattenområde.

Framställning angående reglering av Autajaure och byggande av Ritsems kraftstation

Vattenmålet. I skrivelse den 19 februari 1970 har *Övre Norrbygdens vattendomstol* underställt Kungl. Maj:t frågan om reglering av sjöarna Sitasjaure och Autajaure.

Det begärda regleringstillståndet avser rätt för vattenfallsverket att årsreglera vattnets avrinning ur Autajaure och Sitasjaure mellan dämningsgränsen + 613,0 m och sänkningsgränsen + 603,0 m genom att bygga en regleringsdamm vid Autajaures utlopp och avleda vatten i tunnel från Autajaure till Suorvasjöarna vid Ritsem. Detta innebär att normalt högvattenstånd i Autajaure höjs med ca 32 m och normalt lågvattenstånd med ca 25 m. I Sitasjaure sänks medelhögvattennivån med ca 0,5 m och medellågvattennivån med ca 8,5 m. Regleringen medför för Autajaure att ett markområde på ca 13,5 km² överdäms. Genom regleringsdammen vid Autajaures utlopp avstängs praktiskt taget all vattenframrinning därifrån vilket medför att vattenytan i den nedströms liggande, ej reglerade Teusajaure vid normalt högvattenstånd sänks med ca 1,3 m och vid medelvattenstånd med ca 1,0 m.

Vattenfallsverket begär vidare rätt att anlägga Ritsems kraftstation för en vattenföring om 240 m³/s och för utnyttjande av fallhöjden mellan regleringsmagasinet och Suorvasjöarna samt att bedriva korttidsreglering vid kraftstationen mellan 0 m³/s och den högsta vattenföring turbinen kan ut-

nyttja. Till kraftstationen, som till största delen förläggs i berg, förs vatten från Autajaure i en ca 7 km lång tunnel med en effektiv maximifallhöjd av 173 m.

Vattendomstolen beräknar bruttonyttan av hela företaget innefattande årsreglering, korttidsreglering och Ritsems kraftstation till 282,6 milj. kr. Sedan byggnadskostnader — vari kostnader för skadeförebyggande åtgärder inräknats — och skador på egendom frånräknats utgör nyttoöverskottet enligt domstolens beräkning ca 98 milj. kr.

Vattendomstolen har funnit att bestämmelserna i vattenlagen inte utgör hinder mot regleringen.

Vid företagen *r e m i s s b e h a n d l i n g* av vattendomstolens skrivelse angående frågan om regleringsföretagets tillåtlighet enligt vattenlagen har så gott som samtliga instanser inte motsatt sig regleringen. Endast *Sörkaitums* och *Mellanbyns samebyar* samt *Svenska Naturskyddsföreningen* har direkt avstyrkt företaget. *Kammarkollegiet* och *statens naturvårdsverk* har med hänsyn till regleringens inverkan på renskötsel- och naturvårdsintressena ifrågasatt företagets tillåtlighet. Kammarkollegiet har funnit att regleringen utgör ett gränsfall från tillåtlighetssynpunkt främst med hänsyn till befarade störningar för Sörkaitums rennärning. Naturvårdsverket har framhållit att området kring Autajaure har ett betydande naturvetenskapligt värde. Enligt naturvårdsverkets mening bör frågan om regleringen avgöras i samband med prövningen av övriga vattenkraftsutbyggnader i Norrland.

Vattenfallsverkets framställning. I den tidigare nämnda skrivelsen den 15 december 1969 har *statens vattenfallsverk* anhållit om Kungl. Maj:ts tillstånd att för byggnadsarbeten och uppdämning m. m. få göra det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som föranleds av regleringen av Autajaure och byggandet av Ritsems kraftstation. Autajaures reglering medför enligt vattenfallsverket att ca 2 km² av nationalparken överdäms.

Inom den del av byggnadsområdet som ligger inom nationalparken avser vattenfallsverket att placera följande permanenta anläggningar ovan jord, nämligen halva huvuddammen uppströms Suorkejaure, en mindre överbyggnad över luckschaktet uppströms kraftstationen, transformatorer och ställverk med erforderlig kraftledning till Suorva. Vidare planeras vissa vägar i närheten av Ritsemjokks utlopp och mellan tunnelintaget vid Autajaure och huvuddammen. Inom nationalparken men under jord förläggs kraftstationen, avloppstunneln, trycktuben och del av tilloppstunneln.

Vissa delar av de provisoriska anordningarna under byggnadstiden kommer också att placeras inom nationalparken. Bl. a. berörs ett mindre område vid intaget till tilloppstunneln och vid huvuddammen. Täkt av massor för väg-, damm- och tunnelbyggnad samt deponering av bergmassor planeras inom vissa delar av byggnadsområdet. Endast en mindre del av byggnadsområdet kommer emellertid att tas i anspråk för anläggningar och täkt

m. m. Vattenfallsverket avser att för transporter för anläggningsarbetet använda sig av färjor och isvägar på Suorvasjöarna.

I remissyttrandena över vattenfallsverkets framställning beträffande intrång i nationalparken uttalas i huvudsak att intrånget bör få ske under förutsättning att det förenas med vissa villkor.

Statens naturvårdsverk förordar att, om tillstånd ges till kraftverksutbyggnaden, erforderligt intrång kan få göras om vattenfallsverket rättar sig efter den kontroll och de anvisningar naturvårdsverket kan komma att meddela. Naturvårdsverket framhåller vidare bl. a. att det planerade täktområdet söder om Autajaure omfattar ett från naturvårdssynpunkt värdefullt parti, som om möjligt bör undantas från exploatering. Täkt bör därför få ske först efter tillstånd av länsstyrelsen. *Kammarkollegiet*, som delar naturvårdsverkets synpunkter, föreslår att anläggningsarbetena följs av en av naturvårdsverket utsedd kontrollant.

Kammarkollegiet framhåller vidare att tappning genom Autajauredammen till Teusaätno endast kommer att ske vid exceptionella tillfällen varför vattenstånd och vattenföring nedströms dammen kommer att radikalt påverkas till nackdel för bl. a. landskapsbilden och fisket. Kollegiet föreslår därför att frågan om viss minimitappning från Autajauredammen utreds ytterligare. Enligt kammarkollegiets mening bör i likhet med vad som skedde i fråga om fjärde suorvaregleringen grustäktsavgifter användas till något renskötsein närliggande ändamål inom nationalparken.

Chefen för försvarsstaben har inget att erinra mot förslaget under förutsättning att ingen permanent väg till byggnadsområdet anläggs utan att transporter sker med färja sommartid och på isvägar vintertid.

Svenska samernas riksförbund avstyrker av rennäringssskäl att intrång får göras i nationalparken.

Några instanser finner de föreslagna ingreppen betänkliga utan att direkt avstyrka att intrång får göras. *Riksantikvarieämbetet* anser det sålunda anmärkningsvärt att områden avsatta som nationalparker skall tas i anspråk för annat ändamål och framhåller att inom regleringsområdet förekommer stenåldersboplatser m. m., vilka förutom naturvärdet ger området ett stort kulturhistoriskt värde. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller att de tidigare genomförda regleringarna av Suorvasjöarna m. m. redan åsamkat berörda delar av nationalparken sådana skador att något skyddsintresse av betydelse där knappast längre synes föreligga.

Ingen av remissinstanserna ifrågasätter att de områden inom nationalparken som påverkas av regleringsföretaget skall brytas ut ur parken.

Departementschefen

Stora Sjöfallets nationalpark avsattes år 1909 i syfte att bevara ett högnordiskt fjällandskap i naturligt tillstånd. För att göra det möjligt att reglera de s. k. Suorvasjöarna utbröts dessa jämte vissa byggnadsområden ur nationalparken år 1919.

Suorvasjöarna har hittills varit föremål för tre regleringar och en fjärde reglering har medgetts av Kungl. Maj:t. För att möjliggöra den tredje suorvaregleringen och regleringen av Satisjaure medgav 1962 års riksdag vissa intrång i nationalparken. Samtidigt bemyndigades Kungl. Maj:t att medge intrång i nationalparken för en kraftstation vid Vietasjokk. I samband med fjärde suorvaregleringen bemyndigade 1966 års riksdag Kungl. Maj:t att medge det intrång i nationalparken regleringen kommer att för-
anleda.

Genom utbrytningen år 1919 och senare intrång har ca 215 km² av nationalparkens ursprungliga 1 500 km² tagits i anspråk. Övervägande delen av den i anspråk tagna arealen utgörs av vattenområde.

Statens vattenfallsverks ansökan i vattenmålet avser reglering av Autajaure och avledande av vatten i tunnel från denna sjö till Suorvasjöarna. För att utnyttja den på så sätt uppkomna fallhöjden avser vattenfallsverket att anlägga en underjordisk kraftstation vid Ritsemjokk.

Genomförande av dessa företag erfordrar, som framgår av till statsrådsprotokollet fogade kartor, vissa intrång i Stora Sjöfallets nationalpark. En reglering av Autajaure kommer sålunda att medföra att ytterligare ca 2 km² av nationalparken överdäms. Vidare behövs vissa mindre områden för regleringsanordningar, underhållsvägar och kraftledning. För uttag av fyllnadsmassor och deponering av bergmassor blir det dessutom nödvändigt att utnyttja vissa områden inom nationalparken.

Som förut framgått har vattendomstolen funnit, att regleringen av Autajaure inte möter hinder enligt vattenlagen. Vad som framkommit vid remissbehandlingen av domstolens skrivelse synes inte föranleda annat bedömande av tillståndsfrågan än det domstolen kommit till. Förutsättningar bör sålunda finnas att medge regleringen om frågan om intrång i nationalparken kan lösas. Frågan om intrånget bör därför enligt min mening nu underställas riksdagen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att pröva frågan om tillstånd till regleringen enligt vattenlagen och villkoren därför, varför jag ämnar återkomma till Kungl. Maj:t i denna fråga sedan riksdagen prövat frågan om intrång i nationalparken.

Vid min bedömning av frågan om intrånget bör få ske i nationalparken har jag funnit att intrånget blir ringa. Som tidigare nämnts och som framgår av kartorna är det endast ca 2 km² av nationalparken som överdäms. Nationalparkens totala areal uppgår till ca 1 300 km². Intrånget kan enligt

min mening inte få sådana följder för nationalparkens värde att förelaget med hänsyn härtill skall hindras. För projektets genomförande talar också landets behov av vattenkraft. Även om värmekraften kommer att svara för en allt större andel av den framtida ökningen av elkraft beräknas dock vattenkraften fortfarande komma att spela en mycket väsentlig roll för vår elförsörjning. Det elkrafttillskott som erhålls genom den nu aktuella utbyggnaden motsvarar ungefär den totala förbrukningen av elektrisk energi i tre medelstora städer. Jag förordar att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att medge intrånget. Någon ändring av nationalparkens gränser anser jag inte behövas.

Anläggningens utformning, massuttag och deponering av bergmassor skall ske med hänsyn tagen till områdets naturvärde. Jag avser att senare föreslå Kungl. Maj:t att ge statens naturvårdsverk i uppdrag att lämna anvisningar rörande arbetenas utförande från naturvårdssynpunkt. Grustäktsavgifter som tas ut på grund av massuttagen bör i detta fall enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande kunna få användas för ändamål inom nationalparken som särskilt gagnar renskötseln. Frågan om eventuell minimitappning från Autajaure tillhör i huvudsak vattenmålet och bör därför avgöras i samband med prövningen av detta mål.

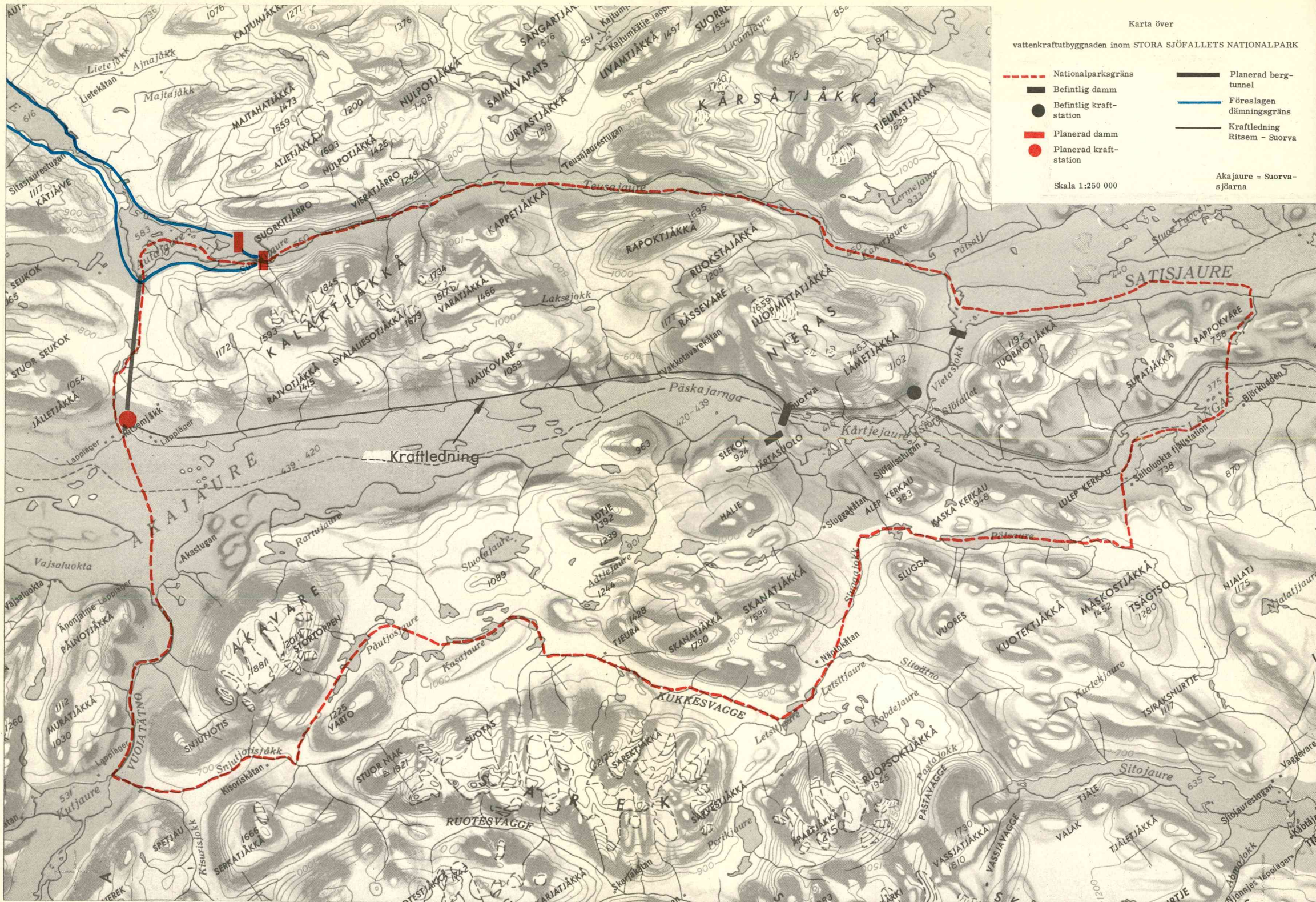
Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att medge det intrång i Stora Sjöfallets nationalpark som enligt vad som framgått av det föregående föranleds av Autajaures reglering och anläggandet av Ritsems kraftstation.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Karta över

vattenkraftutbyggnaden inom STORA SJÖFALLETS NATIONALPARK

- Nationalparksgräns
- Befintlig damm
- Befintlig kraftstation
- Planerad damm
- Planerad kraftstation
- Planerad berg-tunnel
- Föreslagen dämmningsgräns
- Kraftledning
- Ritsem - Suorva

Skala 1:250 000

Aka jaure = Suorva-sjöarna

AUTAJAURES REGLERING OCH RITSEMS KRAFTSTATION INOM STORA SJÖFALLETS NATIONALPARK

- Nationalparkgräns
- - - Gräns för bygnadsområde inom nationalpark
- Planerad väg
- Planerad bergtunnel
- Föreslagen dämmningsgräns
- Planerad damm
- Planerad kraftstation
- Föreslaget täkt- eller tippområde

Topografiska
kartan 1:100 000

29G STIPOK 29H SITASJAURE

